

Η ιστορική Ιερά Μονή του Προφήτη Ηλία στη Σαντορίνη

[/ Ιερές Μονές](#)

Ἡ Ἱερά Σταυροπηγιακή καί Πατριαρχική Μονή Προφήτου Ἡλιοῦ, βρίσκεται στήν κορυφή τοῦ ὀμώνυμου ὄρους, σέ ὑψόμετρο 567 μ., τρία χιλιόμετρα ἀπό τό χωριό Πύργος τοῦ δήμου Καλλιῆς, στό νοτιοανατολικό τμήμα τῆς νήσου Σαντορίνης.

Ἡ ἵδρυση τῆς μονῆς

Τό 1711 εἶναι τό ἔτος ἵδρυσης τῆς Μονῆς, σύμφωνα μέ τήν κτητορική Ἐπιστολή (6 Μαρτίου 1711), πού ὑπογράφεται ἀπό τόν ἐπίσκοπο Θήρας Ζαχαρία Γύζη.Κτήτορες εἶναι οἱ ἀδελφοί Γαβριήλ καί Ἰωακείμ, γιοί τοῦ Ἀντωνίου Μπελώνια καί τῆς Αἰκατερίνης Σιγάλα τοῦ Ἰωάννη, ἀπό τό χωριό Πύργος. Ἱερομόναχοι καί ἐφημέριοι στή γενέτειρά τους, ἀποτραβήχτηκαν καί ἵδρυσαν τό μοναστήρι ἀξιοποιώντας οἰκογενειακά τους κτήματα. Ἐκεῖ ὑπῆρχαν ἤδη δύο ἐξωκκλήσια, ἀφιερωμένα στόν προφήτη Ἡλία καί στήν Ὑπαπαντή τοῦ Κυρίου.

Ὅπως προκύπτει ἀπό τά ἀφιερωματικά ἔγγραφα καί τούς τίτλους ἀγοραπωλησίας στό Ἀρχεῖο τῆς Μονῆς, ὁ Προφήτης Ἡλίας ἀνήκε ἀρχικά στόν Κωνσταντίνο

Πραγιώτη, ἀργότερα περιήλθε στὸν ἱεροδιάκονο Παρθένιο Σιγάλα, συγγενῆ τῶν κτητόρων, πού ἀνοικοδόμησε τὸ δεύτερο ἐξωκκλήσιο τῆς Ὑπαπαντῆς. Τὸν χῶρο αὐτὸ ὁ Παρθένιος Σιγάλας παραχώρησε στοὺς ἀδελφούς Γαβριήλ καὶ Ἰωακείμ.

Σύμφωνα μέ τὴν κτητορικὴ Ἐπιστολὴ τοῦ ἐπίσκοπου Ζαχαρία, οἱ ἀδελφοὶ Μπελώνια ἐξουσιοδοτήθηκαν «ἵνα ποιήσωσι Μονύδριον ἀνδρῶν, διὰ νὰ δουλεύσωσι τὸν Θεόν». Γι' αὐτό, γράφει ὁ ἐπίσκοπος στή συνέχεια, «...παραδίδω αὐτὸν τὸν Ναὸν μετὰ τοῦ παρακκλησιδίου ὅπου ἔχει τῆς Παναγίας μας [Ὑπαπαντῆς] τοῦ εὐλαβεστάτου ἱερομονάχου κὺρ Γαβριήλ Μπελώνια ὁμοῦ μετὰ τῶν κατὰ σάρκα ἀδελφῶν αὐτοῦ καὶ τῆς συνοδείας αὐτῶν, ἵνα ποιήσωσιν αὐτὸν ἀνδρῶν οἰκητήριον καὶ καταφύγιον πάντων τῶν χριστιανῶν...». Τὸ κτητορικὸ γράμμα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ζαχαρία Γύζη βεβαιώνει μέ τὴν ὑπογραφή του καὶ ὁ Ἀγάπιος Γύζης, ἀντιπρόσωπος τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου στήν Σαντορίνη, ἔχοντας τὸν τίτλο τοῦ θεοφιλεστάτου ἀρχιεπισκόπου Σωτηρουπόλεως.

Ἡ σύσταση τῆς Μονῆς καὶ ἡ κήρυξή της σέ σταυροπηγιακὴ

Γιὰ νὰ καταστεῖ δυνατὴ ἡ ἀνέγερση τῆς Μονῆς ὁ Γαβριήλ καὶ ὁ Ἰωακείμ ἀναζήτησαν οἰκονομικὴ βοήθεια, ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα δέν ἦταν ἱκανοποιητικὸ, λόγω τῆς γενικότερης οἰκονομικῆς δυσχέρειας πού ἐπικρατοῦσε στὸν ἑλλαδικὸ χῶρο τὴν περίοδο αὐτή. Ἡ προσπάθεια γιὰ τὴν ἐξεύρεση τῶν ἀπαραίτητων οἰκονομικῶν πόρων στράφηκε τότε πρὸς τὴν ἀκμάζουσα θηραϊκὴ παροικία τῆς Κωνσταντινούπολης. Ὁ μοναχὸς Γαβριήλ ταξίδεψε στήν Πόλη, ἔχοντας μαζί του εἰδικές συστατικὲς ἐπιστολές ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο Ζαχαρία Γύζη καὶ ἄλλους πρὸχοντες Θηραίους, ὅπου βρῆκε θετικὴ ἀνταπόκριση.

Παράλληλα μέριμνα τοῦ ἱερομονάχου ἦταν καὶ ἡ ἐπικύρωση τῶν σταυροπηγιακῶν καὶ πατριαρχικῶν δικαίων τῆς νεοϊδρυόμενης Ἱερᾶς Μονῆς. Στὴν Κωνσταντινούπολη συναντήθηκε πρῶτα μέ τὸν μέγα ἀρχιμανδρίτη Ἀζαρία, γιὸ τοῦ Νικολάου Σιγάλα, διδάσκαλο τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς καὶ ἱεροκήρυκα τοῦ πατριαρχικοῦ Ναοῦ, ὁ ὁποῖος μεσολάβησε στὸν πατριάρχη Κύριλλο Β'. Ὁ Πατριάρχης συνέταξε εἰδικὸ πατριαρχικὸ Σιγίλλιο (Μάιος 1712), πού παρέδωσε στὸν Γαβριήλ, σύμφωνα μέ τὸ ὁποῖο ἡ Μονὴ κατοχυρώνεται ὡς Πατριαρχικὴ καὶ Σταυροπηγιακὴ. Τὰ σταυροπηγιακὰ δικαιώματα ἀνανεώθηκαν ἀπὸ τὸν Γρηγόριο Ε', τὸ 1798.

Ἡ Μονὴ ὡς Πατριαρχικὴ Ἐξαρχία

Ἡ δύναμη τῆς Μονῆς ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 18ου μέχρι τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα κυμάνθηκε μεταξὺ δεκαπέντε καὶ εἴκοσι μοναχούς, ἀριθμὸς ιδιαίτερα μεγάλος γιὰ τὶς μονές τοῦ ἑλλαδικοῦ χῶρου, μέ ἐξαίρεση βεβαίως τὶς μονές τοῦ Ἀγίου Ὁρους. Ἀποτέλεσμα τόσο τῆς ἀνάπτυξης ὅσο καὶ τῆς συνέπειάς της ἔναντι τοῦ

Πατριαρχείου ἦταν ἡ παραχώρηση τοῦ ἀξιώματος τῆς Πατριαρχικῆς Ἐξαρχίας στόν ἡγούμενο.

Ὁ Πατριαρχικός Ἐξάρχος τῶν μοναστηριῶν φρόντιζε γιά τήν τήρηση τῆς κανονικῆς τάξεως στά μοναστήρια τῆς περιοχῆς του καί γιά τήν εἴσπραξη τῶν ὀφειλομένων πρός τόν Πατριάρχη «κανονικῶν» χρεῶν. Περιοδεύε στα μοναστήρια τῆς δικαιοδοσίας του καί μέ τήν παρουσία τοῦ κατὰ τόπον Ἀρχιερέα «ἐθεώρει ἐκάστου Μοναστηρίου τόν ἀκριβῆ καί καθάρων λογαριασμόν τῶν προσόδων αὐτοῦ καί τῶν ἐτησίων δαπανημάτων διὰ καταστίχου καταγεγραφομένων κτημάτων κινητῶν καί ἀκινήτων...».

Ὁ βίος καί ἡ καθημερινή ζωή τῶν μοναχῶν

Ἡ Μονή ὀργανώθηκε ὡς ἰδιόρρυθμη. Ὄταν οἱ μοναχοί αὐξήθηκαν, εἰσῆχθη τό κοινοβιακό σύστημα, πού διατηρήθηκε μέχρι τά μέσα περίπου τοῦ 18ου αἰώνα. Κατόπιν τό μοναστήρι λειτούργησε πάλι ὡς ἰδιόρρυθμο μέχρι τό 1998, ἔτος πού ἐπανδρώθηκε ἀπό τή σημερινή ἀδελφότητα. Ὁ ἀριθμός τῶν μοναχῶν μέχρι τό 1850 κυμαίνονταν ἀπό δέκα μέχρι εἴκοσι, καί μερικές φορές μεγαλύτερη, σύμφωνα μέ τό Μοναχολόγιο τῆς Μονῆς. Ὁ Ἰωσήφ Δεκιγάλας (Γενική Στατιστική τῆς Νήσου Θήρας, Ἐρμούπολις 1850, 16), μέ τήν ἀπογραφή πού ἔκανε στή Θήρα, καταγράφει δεκαπέντε μοναχοῦς. Ἀπό τά πρακτικά ἐκλογῆς τοῦ ἡγουμένου καί τῶν συμβούλων ἀπό τό 1850 καί μετά παρατηρεῖται ὅτι ὁ ἀριθμός αὐτός τηροῦνταν σχεδόν ἀμείωτος μέχρι καί τό 1870. Ἀπό τό 1880 ὅμως ἡ δύναμη τῆς Μονῆς συνεχῶς ἐλαττώνεται. Τό 1918, ἀπό πίνακα τοῦ τότε Ἐπισημοῦ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, γνωρίζουμε ὅτι οἱ μοναχοί ἦταν ἑννέα. Σήμερα στή Μονή ἐγκαταβιώνουν πέντε μοναχοί. Ἰδιαίτερη μέριμνα λήφθηκε γιά τήν ὀργάνωση τῆς καθημερινότητας, ἀλλά καί τοῦ πνευματικοῦ βίου τῶν μοναχῶν. Ἦδη στήν κτητορική Ἐπιστολή τοῦ ἐπισκόπου Ζαχαρία ὀρίστηκαν οἱ ἀκόλουθοι κανόνες·

α) οἱ μοναχοί ὀφείλαν νά διάγουν βίο σεμνό, τίμιο, ἐνάρετο, σῶφρονα, εἰρηνικό καί ἀσκανδάλιστο, χωρίς ἔριδες καί φιλονεικίες, νά ἀγαποῦν ἀλλήλους, σάν μιὰ ψυχή σέ πολλά σώματα, καί νά μήν ἐπαίρονται ἔναντι ἀδελφοῦ τῆς μονῆς.

β) δέν ἐπιτρεπόταν ἡ παραχώρηση περιουσιακῶν στοιχείων ἀδελφοῦ τῆς Μονῆς, μετά τήν κουρά, παρά μόνο ὕστερα ἀπό ἄδεια τοῦ καθηγουμένου καί μέ σκοπό τήν ψυχική ὠφέλεια.

γ) δέν ἐπιτρεπόταν τά ἀφιερῶματα τῶν πιστῶν στή μονή νά ἀνήκουν στοῦς μοναχοῦς.

δ) δινόταν τό δικαίωμα μετακίνησης τῶν μοναχῶν σέ ὅλη τήν ἐπαρχία, βάσει τοῦ θεσμοῦ τῆς «ζητείας».

ε) υπήρχε υποχρέωση τέλεσης ετήσιας πανηγύρεως στην έορτή μνήμης του άγιου.

στ) ή Μονή όριζόταν ως άβατο για τίς γυναίκες.

Τό άβατο των γυναικών στή Μονή

νήΤό άβατο θεσπίστηκε μέ τήν ίδρυση τής μονής. ΄Η είσοδος των γυναικών έπιτρεπόταν σέ έξαίρετες μόνο περιπτώσεις, όπως για τήν προσφορά βοήθειας σέ άσθενή μοναχό από συγγενή του. Άρρωστες ή φτωχές γυναίκες, πού άναζητούσαν βοήθεια από τή Μονή, μπορούσαν νά φτάσουν μέχρι τόν μύλο της, στή θέση «΄Αλογόμυλος». ΄Εκεί διέμενε ό πιο ένάρετος από τούς μοναχούς, ό όποιος είχε και τό διακόνημα του μυλωνά. Τό άβατο διατηρήθηκε μέχρι τόν 19ο αιώνα, όπότε ή ίσχύς του κανόνα άτόνησε. Σήμερα ή είσοδος γυναικών είναι έλεύθερη μόνο στό Καθολικό και τό ΄Αρχονταρίκι.

΄Η προσφορά τής Μονής

΄Η Μονή του Προφήτου ΄Ηλιού ανέπτυξε ιδιαίτερη δραστηριότητα και συνέβαλε στην ανάπτυξη τής τοπικής κοινωνίας μέ τήν καλλιέργεια των έλληνικών γραμμάτων, τή συμμετοχή της σέ έθνικά ζητήματα, αλλά και μέ τό φιλανθρωπικό της έργο.

Σέ εύχαριστήριο έγγραφο τής 5ης Μαρτίου 1849, πού άπευθύνεται προς τή Μονή από τό ΄Επαρχείο Θήρας, διαβάζουμε· «...έντεϋθεν λαμβάνομεν άφορμήν νά σās έκφράσωμεν και ήμείς τούς επάινους μας, Πανοσιώτατε, δια τούς προς τά άγαθοεργή Καταστήματα εύεργετικούς σκοπούς σας, οίτινες θέλει άνταμειφθώσιν έν καιρῳ παρ΄ όπου δεί...».

΄Η εκπαιδευτική προσφορά τής μονής - ΄Η Πατριαρχική και Σταυροπηγιακή Σχολή τής Μαρτινούς

΄Από τά σημαντικότερα κοινωφελή έργα τής Μονής ήταν ή ίδρυση έλληνικού σχολείου στην περιοχή τής Μαρτινούς, λίγο έξω από τόν Πύργο. ΄Η περιοχή είναι γνωστή μέχρι σήμερα μέ τήν όνομασία «Σχολειά».

΄Η ίδρυσή της όρίσθηκε τόν ΄Οκτώβριο του 1799. Άρχισε νά κτίζεται τό 1803 σέ κτήματα τής Μονής και περατώθηκε τό 1806.

΄Ο ήγούμενος Παΐσιος, εκτιμώντας τό μεγάλο αυτό έργο διέθεσε μεγάλα για τήν έποχή χρηματικά ποσά, πού άνάγκασαν μάλιστα τή Μονή νά προβεί σέ δανεισμό.

Τό Πατριαρχείο έπευλόγησε τό νέο έργο τής Μονής μέ τήν έκδοση σχετικού Πατριαρχικού Σιγιλίου. Τό Σιγίλλιο αυτό θέτει τίς βασικές διοικητικές και

έκπαιδευτικές αρχές λειτουργίας του σχολείου με αναλυτικό τρόπο, επιδεικνύοντας την ιδιαίτερη φροντίδα του Πατριαρχείου. Με δεύτερο Σιγίλλιο ή Σχολή «θα λέγεται ές άει και παρὰ πάντων γινώσκηται Πατριαρχική και Σταυροπηγιακή».

Ή Έλληνική Σχολή τής Μαρτινοῦς λειτούργησε για περισσότερα από 40 χρόνια, μέχρι τό 1845, και συνέβαλε στην ανάπτυξη τής έλληνικής παιδείας και την πνευματική αναγέννηση.

Έλληνορθόδοξο Σχολείο Θήρας

Στό εκπαιδευτικό έργο τής Μονής εντάσσεται και ή ίδρυση του νέου Έλληνορθόδοξου Σχολείου Θήρας, τό 1831. Τό σχολείο κτίζεται μέ μέριμνα και δαπάνη τής Μονής.

Δημοτική Σχολή τής Οΐας

Ή Μονή μερίμνησε και για τίς ανάγκες τής Δημοτικής Σχολής τής Οΐας. Συνέδραμε μέ τό ποσό τῶν 40 δραχμῶν επί δύο έτη (Σεπ. 1845 – Δεκ. 1847).

Ή δράση τής Μονής έκτός του νησιού

Ή εκπαιδευτική δράση τής Μονής δέν περιορίσθηκε μόνο σέ τοπικό επίπεδο, όπως προκύπτει από έρευνα στα έγγραφα του Άρχείου τής Μονής.

Ένδεικτικά αναφέρουμε·

α) Πρόσφερε έτήσια συνδρομή 300 δραχμῶν πρὸς τό Ίερατικό Σχολείο Σύρου (άριθ. διπλ. αποδείξεως 32 τής Έπιτροπής Ίερατικῶν Σχολείων τής 17-7-1857 και ύπ' άριθ. 31-36/15-4-1859 έγγραφο τής Μητροπόλεως Σύρου και Τήνου, επί Μητροπολίτου Δανιήλ).

β) Άπέστειλε μέ δική της πρωτοβουλία ύποτρόφους στή Ριζάρειο Σχολή. (Άπό τό ύπ' άριθ. 248/25-2-1849 έγγραφο τής Μονής, πού άπευθύνεται πρὸς τόν Μητροπολίτη Κυκλάδων. Τό έγγραφο ύπογράφει ό ήγούμενος Ίερόθεος Βενετσάνος και οι σύμβουλοι).

γ) Για την ίδρυση τής Φιλεκπαιδευτικής Έταιρείας ή Μονή προσέφερε μηνιαία συνδρομή 18 δραχμῶν επί πολλά έτη (έγγραφο 115/16-8-1839, μέ ύπογραφή του Μητροπολίτη Ζαχαρία). Πρέπει νά σημειωθεί ότι αύτή ή Έταιρεία είχε ως σκοπό την πρόοδο τῶν Δημοτικῶν Σχολείων και τή βασική εκπαίδευση του λαού. Ή Έταιρεία συνεχίζει νά λειτουργεί μέχρι σήμερα.

δ) Μέ τήν ὑπ' ἀριθμ. 1/26-4-1839 ἐγκύκλιο ἐπιστολή τοῦ μητροπολίτου Ζαχαρία Κυριακοῦ (ἀπό τήν ῥΑνδρο), πού ἀπευθύνεται «πρὸς τὰ Συμβούλια τῶν κατὰ τήν ἐπισκοπὴν ταύτην διατηρουμένων ἱερῶν Μοναστηρίων...», μέ θέμα τήν συνδρομὴ ὑπέρ τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου καί τῆς Δημόσιας Βιβλιοθήκης, διαβάζουμε· «...προσκαλοῦμεν νὰ συνεισφέρητε ἕκαστος φιλοτίμως τόσον ἀπὸ τὰ Μοναστηριακὰ ταμεῖα, ὅσον καί ἐξ ἰδίων... διὰ τὸ Ἑλληνικὸν Πανεπιστήμιον καί τήν Δημοσίαν Βιβλιοθήκην...».

Τό ἴδιο θέμα ἐπαναλαμβάνει καί ἡ δεύτερη ἐγκύκλιος μέ ἀριθμὸ 772/16-5-1839, τοῦ ἴδιου Μητροπολίτη. Ἡ Μονή, μέ τό ὑπ' ἀριθμὸ 64/22-5-1839 ἔγγραφό της, προσφέρει γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ ὡς πρώτη δόση τό ποσὸν τῶν 50 δραχμῶν.

Ἡ κοινωνικὴ προσφορὰ τῆς μονῆς

Εκτός ἀπὸ τὴ σπουδαία ἐκπαιδευτικὴ προσφορὰ ἡ Μονὴ ἀνέπτυξε σημαντικὲς δραστηριότητες φιλανθρωπικοῦ χαρακτήρα, ἀλλὰ καί κοινωνικῆς ὠφέλειας. Δεχόταν καί φρόντιζε ἀπόρους καί ἀσθενεῖς.

Ἡ λειτουργία τοῦ Λεπροκομείου τῆς Θήρας, πού ἰδρύθηκε πρὶν τό 1839, στηρίχθηκε ἐν πολλοῖς στήν ἐτήσια οἰκονομικὴ συνεισφορὰ τῆς Μονῆς γιὰ τίς τρέχουσες ἀνάγκες τῶν ἀσθενῶν καί τήν ἀντιμετώπιση τῶν πολλαπλῶν ἐξόδων.

Κτήματα τῆς Μονῆς παραχωρήθηκαν τό 1956, μετὰ τό μεγάλο σεισμό, γιὰ τίς ἀνάγκες τῶν σεισμοπαθῶν. Τό χωριὸ Καμάρι χτίστηκε ἀποκλειστικά σέ μοναστηριακὲς ἐκτάσεις.

Μέ τακτικὲς συνδρομὲς ὑποστήριξε οἰκονομικά τήν Κατζελλαρία (300 γρόσια), τήν Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἄρμωστῆ τῶν Νήσων (200-400 γρόσια). Χρήματα πρόσφερε καί «ὑπὲρ τῶν ἐν Ἰνδία παθόντων Χριστιανῶν ὑπηκόων τῆς Ἀγγλίας, ἧτις εὐηργέτησε πολυειδῶς τὸ ἔθνος μας κατὰ τὸν Ἱερὸν αὐτοῦ Ἀγῶνα...», ὅπως μᾶς πληροφορεῖ τό ὑπ' ἀριθ. 137/4-11-1857 ἔγγραφο.

Ἡ ἐθνικὴ προσφορὰ τῆς μονῆς

Τό 1787, ἐποχὴ πού ἡ Ρωσία βρισκόταν σέ ἐμπόλεμη κατάσταση μέ τήν Ὄθωμανικὴ αὐτοκρατορία, ἡ Μονὴ Προφήτου Ἡλιοῦ εἶχε ἐξοπλίσει ἰστιοφόρο «πολάκα», μέ τό ὄνομα «Ἅγιος Γεώργιος». Τό πλοῖο ταξίδευε μέ «τὴν παντιέραν τοῦ μοναστηρίου καί μίαν εἰκόνα τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ».

«...τὸ ἱερὸν ἡμῶν μοναστήριον, σεμνυνόμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ ἔλαβε χρεῖαν διὰ νὰ ἔχη ἐν παρτίδον, διὰ νὰ ταξιδεύῃ εἰς τε τὴν ῥΑσπρην καί Μαύρην Θάλασσαν καί εἰς ἄλλα ἀκόμη ταξίδια διαφόρων τόπων... ἠγοράσαμεν τὸ

παρὸν παρτίδον πουλάκα, ὀνομαζόμενον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅθεν καὶ ἐβάλομεν εἰς αὐτὸ καπιτάνιον ὀνομαζόμενον Ἐντῶνιον Δανέζην μὲ συντρόφους δεκαπέντε, καὶ δίδοντές του τὴν παντιέραν τοῦ μοναστηρίου μας καὶ μίαν εἰκόνα τοῦ Προφήτου μας Ἡλιοῦ καὶ τὴν παροῦσαν ταπεινὴν πατένταν μας... ὑπογεγραμμένη παρ' ἡμῶν καὶ ἐνεσφραγισμένη μὲ τὴν βοῦλλαν τοῦ ἱεροῦ μας μοναστηρίου εἰς ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν.

Σαντορήνη, 1787 Μαρτίου 30

Νεόφυτος καθηγούμενος τῆς ἱερᾶς καὶ σταυροπηγιακῆς μονῆς τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφοί».

(Γεννάδειος Βιβλιοθήκη, Κ 24,8).

Στὸν ἀπελευθερωτικὸ ἀγῶνα τοῦ 1821 ἡ Μονὴ τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ πρόσφερε κάθε δυνατὴ βοήθεια, ἠθικὴ καὶ ὑλική. Ἡ μεγάλη αὐτὴ προσφορά τεκμηριώνεται καὶ μέσα ἀπὸ πλῆθος ἐγγράφων τῆς ἐποχῆς, πού σήμερα φυλάσσονται στὸ Ἀρχεῖο τῆς Μονῆς, ἀλλὰ καὶ στὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους.

Τὸ 1822 δεκαῆξι μοναχοί, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ἡγούμενο καὶ ἄλλους πρόκριτους τῆς Θήρας, δήλωσαν ἐγγράφως πρὸς τὸν Ἀλέξανδρο Ὑψηλάντη τὴν πρόθεσή τους νὰ συμμετάσχουν στὴν ἐξέγερση.

Ἡ Μονὴ ὡς τόπος ἐξορίας

Στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα ἡ Μονὴ Προφήτου Ἡλιοῦ Θήρας λειτούργησε καὶ ὡς τόπος ἐξορίας κληρικῶν. Ἡ ἀπόσταση τοῦ νησιοῦ ἀπὸ τὴν ἠπειρωτικὴ Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ ἡ γενικότερη δυσκολία ἐπικοινωνίας ἔθεταν σὲ ἀπομόνωση προσωπικότητες πού διατάρασσαν τὴν κραταιὰ τάξη.

Ὁ Θεόφιλος Καίρης ἔζησε ἐξόριστος στὴ Μονὴ ἀπὸ τὸ 1840 ἕως τὸ 1842. Κληρικὸς καὶ φιλόσοφος ἀπὸ τὴν Ἄνδρο, πρὶν νὰ εἰσαχθεῖ σὲ δίκη γιὰ τίς ἀντιλήψεις του, ἐξορίστηκε στὴ Σκιάθο, στὴ Μονὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, «...ἵνα τῷ δοθῆ καὶρὸς νὰ μεταμεληθῆ καὶ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν ἀφ' ἧς ἐπλανήθη...». Μετά, λόγω ἀσθενείας, μετατίθεται μὲ βασιλικὸ διάταγμα, στὴ Σαντορίνη. Οἱ ὄροι διαμονῆς του στὴ Μονὴ ἦταν καθορισμένοι·

α) Θὰ ἔπρεπε νὰ διαμένει σὲ ἰδιαιτέρο, ἀεριζόμενο καὶ ἡλιακὸ κελί μὲ διατροφή καὶ κάθε ἄλλη ἐπιμέλεια. β) Νὰ προσέχει «ἐγρηγορότως περὶ τῆς ἀτομικῆς αὐτοῦ σωτηρίας καὶ ἀσφαλείας». γ) Οἱ μοναχοὶ μποροῦσαν νὰ τὸν ἐπισκέπτονται «μόνον πρὸς παραμυθίαν... δὲν ἐπιτρέπεται, ὅμως νὰ ἔρχωνται εἰς συζητήσεις καὶ συνδιαλέξεις περὶ θρησκευτικῶν ἀντικειμένων μὲ αὐτόν». δ) Οἱ ἐπισκέπτες τῆς

Μονῆς δέν ἐπιτρεπόταν νά τόν συναντήσουν. ε) Οἱ συγγενεῖς του θά μπορούσαν νά τόν ἐπισκεφθοῦν μόνο κατόπιν ἔγγραφης ἄδειας τοῦ Διοικητοῦ Θήρας (ἔγγραφο 461/4-4-1840).

Ὁ μοναχός Χριστόφορος Παπουλάκος ἀπό τά Καλάβρυτα, σέ ἡλικία 50 ἐτῶν ἀποφάσισε νά κηρύξει τόν θεῖο λόγο γιά νά σώσει τόν κόσμο ἀπό τήν ἁμαρτία. Οἱ πράξεις του ὅμως προκάλεσαν ἀναστάτωση καί κρίθηκε ὅτι ἀποτελοῦσαν παράβαση τοῦ Ποινικοῦ Κώδικα. Τό 1852 δικάστηκε καί ἐξορίστηκε στή Μονή. Οἱ ὅροι διαμονῆς του ἐπίσης ἦταν καθορισμένοι καί ἀνάλογοι μέ τοῦ Καίρη. Κατά τήν παραμονή του στό μοναστήρι συνέχισε νά μιλάει «πάντοτε περὶ ψυχικῆς ὠφελείας», μέ ἀποτέλεσμα νά ληφθοῦν αὐστηρότερα μέτρα περιορισμοῦ του, ὥσπου τελικά τό 1854 μεταφέρεται στήν Ἄνδρο, στή Μονή Παναχράντου.

Ὁ Διονύσιος Ἐπιφανιάδης, μοναχός καί λόγιος ἀπό τή Σκιάθο. Διετέλεσε σύμβουλος τοῦ πατριάρχη Γρηγορίου ΣΤ΄ καί ἀργότερα ἔγινε γνωστός γιά τή δράση του στή Μικρά Μονή τῆς Κονίστριας Σκιάθου. Τό 1852 συνελήφθη γιά τίς ιδέες του καί ἐξορίστηκε στή Μονή προφήτου Ἡλιοῦ Θήρας, ὅπου παρέμεινε γιά δέκα χρόνια.

Ὡς ἐξόριστοι πρέπει νά ἔζησαν καί λιγότερο σημαντικές προσωπικότητες, ὅπως ὁ Ἀκάκιος Κούτσης ἀπό τίς Σπέτσες, τό 1875.